

I R O D A L O M.

A valóságérősről. Aesthetikai tanulmány az irodalom és művészetek köréből. Irta ifj. Mitrovics Gyula. Budapest, 1893.

E kis könyv nem szorítkozik éppen arra, a mit címében tárgyául megjelöl: a realismusra, vagy valóságérésre. A magyar szót, aesthetikai fogalomjelzőül, Beöthy Zsolt kezdte használni régiebb kritikáiban s elméleti dolgozataiban. Tőle vette a szerző, ki jelen első munkájának előszavában az ő tanítványának vallja magát. Még nincs elég írói gyakorlata; nyelve, előadásának módja kissé nehézkes s nem is mindenütt egyenlően és eléggé világos. De megfigyelő és gondolkodó képességéről, megfigyeléseinek és gondolatainak helyenkint rosszul szabott öltözete ellenére is, jó véleményt alkothatunk magunknak dolgozatából. Fejtegetéseiben mintegy párhuzamosan használja föl az elméleti következtetést s a gyakorlati tapasztalatot.

De mit fejteget? Az aesthetika alapvető problémáját, és mondhatni, három fő fogalmát: az eszmét, a jellemzést és az utánzást törekszik megvilágítani három nagy fejezetben. Tanítójának követője abban a tekintetben is, hogy elméleti fejtegetéseit át- meg átszővi irodalmi és művészeti alkotásokra való vonatkozásokkal, ezeknek az elmélet során feltűnő gondolatok megvilágítására szolgáló leírásával és elemzésével. Mintegy a Hettner szép-tani ideálja: az aesthetika és művészettörténet összeolvasztása lebeg szemei előtt.

Álláspontja az aesthetikai dualismus, még pedig úgy a szép valójára nézve, mint a kifejezés főmozzanatai tekintetében. Egyenlő súlyt fektet a tartalomra és alakra; az utóbbinak pedig jellemzettségére és valóságérőségére. Híve az úgynevezett real-idealismus-

nak, vagy aesthetikai középútnak. A megpendített, tárgyalásának körébe vont kérdéseket természetesen nem meríti ki, értekezésének szűk keretében nem is merítheti; de kétségkívül eszesen s bizonyos lelkességgel fejtegeti, mely művészeti tárgyalásoknál nem stultelen. Az aesthetikai és erkölcsi idealismus erősebben meghatotta érzését és gondolkodását mint a realismus, melynek inkább csak engedményeket hajlandó tenni. Talán gondolkodásának, vagy inkább lelkületének ez a vonása az oka, hogy, noha Fechnerre ismételtén hivatkozik, nem használja fel az újabb physiologiának azokat az eredményeit sem, melyekkel álláspontját támogathatta volna.

Gondolkodásának ereje s aesthetikai fejtegetésekre való hivattottsága nem egy helyen tűnik ki értekezéséből, ennek még olyan részletei közt is, melyek olvasmányai visszhangjainak tetszenek. Ilyen, bármennyi szó fér is hozzá s bármennyire csak a felszínen marad is vele: a közvetetlen valóságnak, mint aesthetikai momentumnak fölvétele. Ilyen a madonna-typus eredete és kifejlődése elméletének, melyet tanára előadásából vett, eredeti és elmés összekapcsolása a valóságnak bizonyos jelenségeivel. Ilyen az *Ember tragédiája* alapgondolatának rövid és használható formulázása. (Adámnak már Fausttal való párhuzamba állítása nem éppen találó: a kettőt lényegében, művészi jelentőségében épp ez a különbség érteti meg, melyet a szerző nem akar észrevenni.) Zola csinált és hamis idealismusának visszatetsző termékével, az *Álom*-mal szemben is tiszta felfogás és helyes érzék vezetik.

Nem utolsó dolog s eleven, beható megfigyelésének becsületére válik, hogy műtárgyakat jól le tud írni. Így Willroider és Schorn müncheni *özönvíz*-képeinek igen szemléletes és helyes leírása éles szemről tanuskodik. A *Sixtus-madonna* leírásába kétségkívül csak tollhibából csúszott be egy értelemzavaró hiba: a Riegel-féle aesthetikai tengely a madonnának nem bal-, hanem jobblábát érinti. A mit Dürer *Ecce homo*-járól mond, nem mindenben helyes.

Különben a kis munka nem ment egyébe, kisebb-nagyobb tévedésektől sem, melyeknek egy részét talán a minden kritikán aluli nyomdai revisiónak kell betudnunk. De van közöttük olyan is, mely már a szerző lelkét látszik terhelni. Ilyen a Greguss rendszerének ismertetésébe becsúszott szarvashiba: a tartalmi és tárgyi szépség megkülönböztetése s az utóbbinak összevetése az

alaki szépséggel. A lelkünkhöz szóló gondolatnak s lelkünk állapotának párhuzamba hozatala a széppel és igazzal: alig érthető. Szintilyen a természettől való művészi eltéréseknek Fechner után adott magyarázata. De ne folytassuk ezeket s ne fektessünk kelleténél nagyobb súlyt egyes, kifejezésbeli pontatlanságokra sem.

Egészben a könyvecske örvendetes tudományos készütségs és kedv terméke.

k. f.

* * *

«*Mind.*» New Series. No. 7. 8. July, 1893. October, 1893.

I. *Az értekezések* közül említésre méltók: 1. Idealism and Epistemology. By Prof. Jones. — Prof. Jones e két cikkben Seth és társai ellen polemizál, kik Lotze nyomán a következő megkülönböztetést teszik: *a*) Van egy subjectiv világ az egyéneknek öntudatán belül; *b*) van egy trans-subjectiv világa a tényeknek, melyeket a gondolatok és képzetek képviselnek; *c*) és vannak gondolataink a realis tényekről. A subjectiv világról szól a psychologia, a trans-subjectiv világról szól az ontologia, a realis tényekre vonatkozó gondolatainkról szól az epistemologia. Értekező Hegel-féle álláspontot foglal el. Az idealismust oly elméletnek tartja, mely az universumot gondolkodó tevékenységnek képzei, oly tevékenységnek, mely e világon az emberben éri el legmagasabb alakját. Minthogy a valóság (realis) bennünk öntudatra jut, a subjectiv világ egyúttal trans-subjectiv világ, a philosophiának kezdete a metaphysika, melybe a psychologia és epistemologia beléolvasztandó. — 2. Methods of inductiv inquiry. By Henry Laurie. Igen értelmes és figyelmet érdemlő cikk. Megbíralja Stuart Mill logikájának ismeretes módszer-szabályait, melyek szerint az inductiv gondolkodás eljár, t. i. a «megegyezés» (agreement), a «különbség» (difference), a «kettős megegyezés» (double agreement), a «kettős különbség» (double difference), a «maradékok» (residues), és az «együttjáró változásoknak» (concomitant variations) módszerét. Szerinte a módszertani szabályok, a mint azokat Stuart Mill formulázta, tarthatatlanok. Új formulázásokkal az inductiv tudományok módszerét egy lépéssel határozottan tovább viszi. — 3. Assimilation and association. By Dr. James Ward. Figyelemre méltó cikk, a mint az oly alapos psychologustól, mint Ward, csak várható. Igen elterjedt azon nézet, hogy a képzet-